

Prof. dr hab. Janusz Słodczyk

Katedra Geografii Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej

Wydział Ekonomiczny Uniwersytetu Opolskiego

Ocena rozprawy doktorskiej

mgr Jarosława Kazimierczaka pt. „ Wpływ rewitalizacji terenów przemysłowych na organizację przestrzeni centralnej miast europejskich na przykładzie Manchesteru, Lyonu i Łodzi”

1. Uwagi ogólne dotyczące doboru tematu, celu, konstrukcji i metody pracy

Przeobrażenia centralnych obszarów miast są przedmiotem licznych badań i ocen prowadzonych na gruncie geografii miast. Zagadnienia te są równocześnie przedmiotem zainteresowania urbanistów a także ekonomistów specjalizujących się w zakresie zarządzania rozwojem ośrodków miejskich. W literaturze przedmiotu podejmowano też zagadnienie przesuwania się centrum w przestrzeni miasta oraz zmian przestrzennego zasięgu obszaru spełniającego kryteria centrum.

Autor ocenianej rozprawy koncentruje się na szukaniu zależności między tymi zagadnieniami a procesem rewitalizacji starych terenów przemysłowych. Rewitalizacja terenów miejskich /głównie starych centrów oraz terenów przemysłowych/, stała się w ostatnich kilkunastu latach jednym z najważniejszych wyzwań w polityce miejskiej i sposobem przeciwdziałania negatywnym zjawiskom zachodzącym w przestrzeni miast. Jednym z efektów rewitalizacji terenów przemysłowych jest swego rodzaju odzyskanie dużych fragmentów przestrzeni miejskiej z możliwością przeznaczenia jej na funkcje miejskie istotne dla rozwoju miasta postindustrialnego.

Piszę o tym aby podkreślić, że Autor podejmuje tematykę ważną z punktu widzenia naukowego, aktualną i istotną dla praktyki. Istotne jest również w jaki sposób sformułowano problem badawczy. Formułując tytuł rozprawy Autor czytelnie informuje jakie zależności chciałby określić w wyniku swoich badań. W moim przekonaniu pytanie o wpływ rewitalizacji obszarów przemysłowych na organizację centralnej przestrzeni w miastach

jest istotnym problemem badawczym a wyniki badań mogą dostarczyć cennych wskazówek pod względem aplikacyjnym. Jak wspomniałem zagadnienia związane z kształtowaniem i przeobrażaniem przestrzeni miejskiej mają charakter interdyscyplinarny i analizowane są z punktu widzenia różnych dyscyplin. W przypadku ocenianej rozprawy sposób sformułowania problemu, zastosowana metodologia jak i podstawy teoretyczne, na których opiera się Autor w sposób jednoznaczny sytuują rozprawę w obrębie geografii miast, a co za tym idzie w obrębie geografii społeczno- ekonomicznej.

Formułując problem badawczy i cele pracy Autor stawia interesującą tezę przyjmując, że w wyniku rewitalizacji wewnątrzmijskich terenów poprzemysłowych powstaje nowa przestrzeń centralna. Rozwijając to przekonanie Autor zakłada, że między ukształtowaną w taki sposób nową przestrzenią centralną a istniejącym obszarem centrum mogą zachodzić trzy typy relacji, które określa jako konkurencję, kooperację lub konglomerację

Istnieje szereg przykładów wprowadzenia funkcji centralnych na tereny poprzemysłowe położone w pobliżu istniejącego centrum więc dla planistów i badaczy związek rewitalizacji i rozwoju tych funkcji wydaje się dość oczywisty jednak przyjętą w dysertacji tezę uważam za nową i oryginalną. Autor nie tylko zakłada, że w wyniku rewitalizacji powstaje nowa przestrzeń centralna ale chce zdefiniować relacje między nową i istniejącą przestrzenią centralną, określić istotę tych relacji czy wręcz je sklasyfikować.

Zastanawiam się nawet czy na etapie formułowania tezy warto tak dokładnie zakładać jakie typy relacji występują między badanymi terenami. Może ta swego rodzaju typologia relacji nowych i starych przestrzeni centralnych powinna pojawić się dopiero w końcowej części pracy jako efekt badań i przemyśleń Autora.

Obok głównej tezy Autor sformułował pięć pytań badawczych, które można określić jako cele szczegółowe, których realizacja pozwoliła na osiągnięcie głównego celu rozprawy. Z punktu widzenia aplikacyjnego bardzo ciekawe i istotne wydaje się pytanie piąte dotyczące wykorzystania doświadczeń Manchesteru i Lyonu dla rozwiązania problemów kształtowania centralnej przestrzeni Łodzi.

Jako niezwykle trafny oceniam dobór miast na podstawie których Autor weryfikował swoje tezy. Przedmiotem badań są bowiem trzy duże miasta europejskie, które intensywnie rozwijały się w okresie rewolucji przemysłowej jako wielkie ośrodki produkcyjne z dominacją przemysłu włókienniczego. Na str. 22 Autor w sposób logiczny i przekonujący szczególnie uzasadnia swój wybór.

Określając zakres czasowy badań /str. 23/ Autor za początek badań uznaje moment powstania każdego z badanych miast, kończąc badania na roku 2012. Informacja ta jest mało

precyzyjna. W rzeczywistości Autor przedstawia historię każdego z miast opierając się dostępnej literaturze przedmiotu, przeprowadza pewne analizy w odniesieniu do XIX i XX wieku, natomiast zasadniczych dla ocenianej pracy, analiz i ocen intensywności przekształcenia morfologii i sposobu użytkowania terenów przemysłowych dokonuje przez porównanie stanu w roku 2012 z rokiem rozpoczęcia działań rewitalizacyjnych Manchester - 1988, Lyon- 1998, Łódź- 2000. Biorąc pod uwagę oczywiste trudności w zdobyciu porównywalnego materiału w trzech miastach w trzech różnych krajach, zagadnienie zakresu czasowego należało chyba omówić szerzej.

W tym miejscu należy podkreślić, że Autor opiera swoje analizy na bogatym i wartościowym materiale źródłowym, uzyskanym w każdym z badanych ośrodków. Autorowi udało się zabrać taki materiał, który pozwolił na utrzymanie jednolitej konstrukcji rozdziałów zawierających analizę trzech badanych miast i osiągnięcie niezbędnego stopnia porównywalności, chociaż jak sądzę nie było to łatwe zadanie. W sumie dobór ośrodków i uzyskane materiały źródłowe stanowią mocne strony ocenianej rozprawy i bardzo dobra baza dla prowadzonych analiz i wyciągania uprawnionych wniosków.

Konstrukcja pracy jest dość prosta ale oceniam jako bardzo czytelną, przejrzystą, logiczną i podporządkowaną realizacji przyjętych na wstępie celów badawczych. Całość podzielona jest na osiem punktów. Po części wprowadzającej i metodologicznej Autor omawia problem przestrzeni centralnej w mieście, w czwartym punkcie zagadnienia rewitalizacji, kolejne trzy punkty to analizy trzech badanych miast a punkt ostatni zawiera konkluzje.

Na pracę składa się 229 stron tekstu oraz spis treści, bibliografia oraz streszczenia w języku angielskim i francuskim. Autor nie zamieszcza wykazu rysunków i tabel co uważam za pewne niedopatrzenie gdyż takie wykazy ułatwiają korzystanie z pracy.

Istotnym elementem rozprawy jest strona graficzna. Autor zamieszcza 62 mapy i rysunki oraz 86 starannie dobranych, wykonanych osobiście przez Autora, fotografii co wraz z materiałem tabelarycznym /16 tabel/ znakomicie ilustruje i dokumentuje rozważania oraz przybliża czytelnikowi treść dysertacji.

Licząca 217 pozycji bibliografia wskazuje na bardzo dobre teoretyczne przygotowanie Autora do rozważań na podjęty temat. Literatura na której opiera się Autor zawiera pełny przegląd najważniejszych prac polskich i szeroki zakres literatury zagranicznej ze szczególnym uwzględnieniem prac anglojęzycznych i francuskojęzycznych co wynika z doboru ośrodków stanowiących przedmiot badań

2. Uwagi dotyczące poszczególnych rozdziałów pracy

Rozważania na temat teoretycznych podstaw pracy wskazują, że Autor swobodnie porusza się w obrębie problematyki centralnych obszarów miast jak i w zagadnieniach związanych z rewitalizacją. Należy docenić, że Autor nie ogranicza się do zreferowania któryś badacz zajmował się określoną problematyką tylko stara się prowadzić dyskusję naukową wskazując np. czego w jego przekonaniu zabrakło w niektórych opracowaniach /s. 13, s. 16/.

Omawiając literaturę przedmiotu Autor kilkakrotnie wyraża pogląd o potrzebie przeciwdziałania negatywnym konsekwencjom zaburzenia historycznie ukształtowanej hierarchii terenów miejskich /s.13, s. 17/. Takie zaburzenie Autor traktuje jako negatywną konsekwencję rewitalizacji na co inni badacze wydają się nie zwracać szczególnej uwagi. Zastanawiam się jednak czy w sytuacji gdy dochodzi do zmiany hierarchii terenów miejskich w wyniku świadomych, planowych działań, wynikających z potrzeb miasta na określonym etapie jego rozwoju, to Autor też określa to jako zaburzenie czy po prostu zmianę.

W części teoretycznej Autor sygnalizuje, że przedmiotem analiz badaczy jest również współpraca między podmiotami publicznymi a prywatnymi w procesie rewitalizacji. W dalszych częściach pracy ten istotny wątek pojawia się ale generalnie jest mało widoczny. Organizacja procesu rewitalizacji, zapewnienie finansowania, to zagadnienia mniej geograficzne ale jednocześnie zasadnicze dla powodzenia tego procesu.

Interesującym elementem o charakterze porządkującym jest umieszczenie w części wprowadzającej rysunku obrazującego merytoryczny schemat pracy, na którym pokazano relacje między poszczególnymi rozdziałami. Schemat ten potwierdza, że Autor dokładnie wie co chce osiągnąć a praca stanowi spójną i logiczną całość. Na innym schemacie Autor obrazuje algorytm przyjętego postępowania badawczego /s.43/.

Prezentując metodologię Autor zaznacza, że podstawową metodą, którą wybrał by ocenić badane procesy jest studium przypadków, przy czym badając wybrane przypadki wykorzystać można różne metody badawcze. W moim przekonaniu wykorzystany przez Autora zestaw metod do analizy badanych zjawisk nie jest szczególnie bogaty. Niemniej Autor zaproponował swoją własną metodę badania przekształceń morfologii oraz sposobu użytkowania terenów przemysłowych polegającą na określeniu zestawu parametrów opisujących te cechy oraz porównaniu wartości tych parametrów w dwóch okresach. W rezultacie powstała pewnego rodzaju klasyfikacja stopnia intensywności zmian /wysoki, średni, niski/ w odniesieniu do poszczególnych parametrów.

Ta dość prosta metoda okazała się jednak wystarczająca by stwierdzić, że np. w Manchesterze przekształcenia przestrzenno- funkcjonalne charakteryzowały się

umiarkowanym stopniem intensywności natomiast morfologiczne przeobrażenia terenów przemysłowych były znacznie bardziej intensywne.

Podobnie przy pomocy zestawu parametrów opisujących cechy morfologii i sposobów użytkowania ziemi, Autor porównuje stare i nowe przestrzenie centralne badanych miast. Zastanawiam się czy Autor rozważał możliwość poszukiwania jakichś syntetycznych wskaźników opisujących badane procesy.

Nawiązując do wyników pracy omówionych w końcowym rozdziale trzeba podkreślić, że zaproponowana przez Autora klasyfikacja relacji między starymi i nowymi przestrzeniami centralnymi miast znalazła potwierdzenie w badanych przypadkach. Sądzę też, że to podejście może być zastosowane w ocenie skutków rewitalizacji terenów przemysłowych w innych miastach.

Szczególnie istotna wydaje mi się możliwość wykorzystania tego podejścia w odniesieniu do miast, w których program rewitalizacji jest dopiero w fazie tworzenia. W takim przypadku warto określić czym będzie nowo tworzona przestrzeń centralna w stosunku do centrum istniejącego. Uzupełnienie i wzbogacenie struktury funkcjonalnej może wpłynąć na wzrost atrakcyjności całego centrum podczas gdy nieprzemyślane wprowadzenie funkcji konkurencyjnych spowoduje regres istniejącej przestrzeni centralnej. Szczególnie niekorzystna wydaje się sytuacja gdy stare i nowe przestrzenie centralne nie tworzą spójnego systemu co Autor bardzo trafnie zobrazował na przykładzie Łodzi.

W ocenie wyników badań i ustaleń Autora nie można też pominąć wykorzystania koncepcji Conzena do stworzenia modelu opisującego zmiany zachodzące w centralnych przestrzeniach miast /s. 231/.

3. Ocena ogólna i wniosek końcowy

Podsumowując stwierdzam, że mgr Jarosław Kazimierzczak podjął problem ważny z punktu widzenia naukowego, który jak wspomniałem na wstępie mieści się w obszarze geografii miast a szerzej geografii społeczno- ekonomicznej. Określił cel i sformułował pytania badawcze. W sposób przemyślany i logiczny określił obszar badań. Wykazał się szeroką wiedzą z zakresu podstaw teoretycznych badanej problematyki. Dobrał odpowiedni do zbadania problemu zestaw metod konstruując oryginalne narzędzie badawcze. Zebrał bogaty i wartościowy materiał źródłowy dotyczący terenów przemysłowych w trzech ośrodkach europejskich. Przeprowadził szereg analiz co w rezultacie umożliwiło mu na dokonanie wartościowych ustaleń i wyciągnięcie uprawnionych wniosków. Kandydat

wykazał się umiejętnością samodzielnego prowadzenia badań naukowych a wyniki jego badań rozszerzają naszą wiedzę na temat przeobrażeń centralnych obszarów miast, wyjaśniają określony problem naukowy jakim jest wpływ rewitalizacji na centralne obszary miasta i stanowią cenny wkład do badań nad przeobrażeniami w sferze morfologii i struktury funkcjonalno- przestrzennej miasta. Wyniki badań mają istotne walory aplikacyjne i powinny zainteresować praktyków z zakresu planowania i zarządzania rozwojem miast.

Uwagi zawarte w recenzji, do których doktorant zapewne odniesie się w trakcie publicznej obrony, nie zmieniają jednoznacznie pozytywnej oceny przedstawionej mi do recenzji rozprawy doktorskiej.

W konkluzji stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Jarosława Kazimierczaka pt. „Wpływ rewitalizacji terenów przemysłowych na organizację przestrzeni centralnej miast europejskich na przykładzie Manchesteru, Lyonu i Łodzi” spełnia wszystkie wymagania stawiane pracom doktorskim określone w artykule 13 Ustawy z dnia 14.03.2003 r. *o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* oraz wnioskuję o dopuszczenie jej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Opole 15 września 2013